УДК 378.147

К.І. СТЕПАНЮК
Бердянський державний педагогічний університет, Бердянськ

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розглядаються рівні та критерії сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи. Наводяться результати діагностики на етапі констатувального експерименту. Визначено напрямки ефективного формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи у процесі проектної діяльності.

Ключові слова: *дослідницькі уміння, рівні та критерії сформованості дослідницьких умінь, проектна діяльність.*

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси у сфері освіти потребують переосмислення репродуктивних методик підготовки майбутніх фахівців початкової школи. Це зумовлює упровадження інноваційних технологій навчання, насамперед, особистісно орієнтованих, інтерактивних, проектних, та вимагає зміщення акцентів, які забезпечують поліпшення якості освіти. Так, у Державній національній програмі „Освіта" („Україна XXI століття") одним із основних шляхів реформу-

вання освіти визначено підготовку нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професіонального та загальнокультурного рівня [3]. Проектна технологія дозволяє розв'язати значну кількість різнорівневих дидактичних завдань, формувати вміння орієнтуватися в освітньому просторі, розвивати критичне мислення та сферу комунікації.

Зміни в освіті зумовили необхідність проектування особистісної траєкторії кожного учасника навчально-виховного процесу, що дозволяє сформувати власний темп творчої педагогічної праці [4]. За таких умов створюється психологічно комфортний образ діяльності, що є необхідним для реалізації здібностей та розвитку дослідницьких умінь.

Аналіз наукових досліджень. Проблематика формування дослідницьких умінь достатньо висвітлена в працях В. Базелюка, С. Балашової, Н. Гловін, Г. Кловак, М. Князян, Є. Кулика, В. Лісового, О. Миргородської, О. Рогозіної, М. Фалько та ін. Разом з тим, розроблені методики спрямовані на необхідність доповнення змісту навчальних дисциплін завданнями дослідницького характеру. Поза увагою науковців залишається вивчення потенціалу проектної діяльності у формуванні дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

На нашу думку, формування дослідницьких умінь доцільно здійснювати у проектній діяльності, оскільки такий підхід передбачає не тільки індивідуальну, а й групову роботу і дозволяє вдосконалювати комунікативну компетентність, підвищувати мотивацію здійснення проектної діяльності.

У процесі проектної діяльності ефективним є вироблення самостійних дослідницьких умінь, як от: постановка проблеми, пошук та обробка інформації, проведення експерименту, аналіз отриманих результатів. Разом з тим, означена технологія дозволяє розширити межі творчої діяльності студентів; усвідомити можливості ефективної розробки проектів у майбутній професійній діяльності; привчати студентів до самостійної дослідницької роботи під час вирішення практично орієнтованих завдань.

Метою статті є розкриття методики і результатів діагностики сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи.

На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури поняття „дослідницькі уміння" розуміється нами як інтеграційний компонент особистості, який забезпечує її самовизначення та саморозвиток і характеризується розвиненим інтелектом, знаннями цілісності картини світу, вміннями та навичками наукового пізнання, ціннісним ставленням до його результатів [5, с. 111].

На констатувальному етапі нашого дослідження було відібрано діагностичний інструментарій та визначено критерії і показники, за якими оцінювався стан сформованості дослідницьких умінь студентів. Крім того, узагальнено дослідженість аналізованої проблеми та продумано основні підходи до її розв'язання.

Дослідження рівня сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи передбачало з'ясувати, наскільки теоретично та практично студенти готові: до подальших наукових розвідок; організації пошуково-творчої самостійної роботи; розвитку необхідних навичок для різних видів і форм проектної діяльності.

На підставі вивчення психолого-педагогічних досліджень [1;2;6] нами були визначені критерії для оцінки рівнів сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи. Коротко охарактеризуємо їх.

Низький рівень характеризується обмеженістю самостійного повідомлення матеріалу. Такі студенти недостатньо засвоюють основні наукові терміни і поняття. Вони не вміють окреслити конкретний предмет діагностики та розробити інструментарій дослідження. Для студентів з низьким рівнем сформованості дослідницьких умінь характерним є відсутність навичок самодіагностики, рефлексії, корекції

власної діяльності. Вони працюють лише за традиційними програмами, методиками та виявляють байдуже ставлення до науково-дослідної роботи. У процесі педагогічної діяльності майбутні вчителі використовують випадковий набір методів, творчі завдання виконують формально.

Середній рівень визначається у студентів з недостатнім проявом творчих можливостей. Вони епізодично здійснюють інформаційний пошук в мережі Інтернет та самостійно користуються додатковими джерелами інформацій. У процесі педагогічної діяльності студенти здійснюють діагностику та самодіагностику з допомогою викладача, використовують переважно традиційні методи навчання.

Високий рівень характерний для студентів, які здатні до самостійного аналізу проблемних питань теми. Вони вільно використовують наукову термінологію, систематично здійснюють інформаційний пошук в мережі Інтернет, використовують педагогічні програмні засоби при плануванні та проведенні уроків. У процесі педагогічної діяльності майбутні вчителі на належному рівні здійснюють діагностику та самодіагностику, проводять уроки та виховні заходи із застосуванням елементів педагогічних технологій. Студентам з високим рівнем сформованості дослідницьких умінь притаманні схильність до самопізнання, самооцінки та проведення експериментальної роботи. Вони проводять уроки та розробляють програми педагогічної корекції за методичної підтримки викладачів. Практична діяльність студентів носить продуктивний і частково – творчий характер.

У нашому дослідженні взяли участь 165 студентів Інституту психолого-педагогічної освіти та мистецтв Бердянського державного педагогічного університету та 92 вчителі початкової ланки освіти загальноосвітніх навчальних закладів Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей. Оскільки для нашого дослідження важливим є формування дослідницьких умінь у процесі проектної діяльності, нами було використано метод самооцінки та розроблено анкети для виявлення рівня підготовки до науково-дослідної роботи (модифікована за М.І. Фалько) [6] та обізнаності з методом проектів і навичок здійснення проектної діяльності. Проаналізуємо результати проведеного експерименту.

На запитання анкети "Чи вважаєте Ви себе підготовленим до здійснення теоретичної науково-дослідної роботи ?" 88 % студентів дали відповідь "ні"; 12 % – "достатньо готовий". На наступне запитання "Чи вважаєте Ви себе підготовленими практично до науково-дослідної роботи?" 80 % дали відповідь "ні", і лише 20 % – "частково готовий". Наголошуємо, що жоден з опитаних респондентів не обрав варіант відповіді „готовий" за пропонованими питаннями.

Отже, анкетування студентів показало, що в набутті досвіду дослідницької діяльності нагальною потребою виступає теоретична, методична й практична допомога в контексті запровадження інноваційних підходів до формування дослідницьких умінь.

Аналіз відповідей учителів початкової ланки освіти за стажем до трьох років свідчить, що в період навчання у вищому навчальному закладі вони не отримують достатнього обсягу знань для проведення самостійних експериментальних досліджень з конкретної тематики. Це підтверджує необхідність доповнення традиційних методик навчання у ВНЗ.

Рівень обізнаності майбутніх учителів початкової школи з методом проектів та сформованості навичок здійснення проектної діяльності представлений такими результатами анкетування. Так, на запитання „Розкрийте ваше розуміння проектного методу навчання", майбутні учителі початкової школи дали такі відповіді: „це робота в парах і групах" (10 %); „вид дослідницької роботи" (5 %); „планування уроку" (45 %); „організація навчання, коли учні зайняті цікавими справами" (11 %); „підготовка, пошук і вирішення питань" (4%); „праця на результат" (6 %); 19 % рес-

пондентів не дали відповіді. На таке ж запитання учителі початкової ланки освіти з досвідом роботи до 3 років відповіли, що під методом проектів вони розуміють: дослідження (36 %); колективне творче завдання (21 %); організацію парної та групової роботи (29 %); діяльність, яка має початок і кінець (3%); у 11% учителів було зафіксовано відсутність відповіді.

На друге запитання анкети „Визначте місце проектної діяльності у формуванні особистості молодшого школяра", 41 % студентів відповіли „важливе"; „необхідне" – вважають 31 % опитуваних; 28% респондентів визначають проектну діяльність в початковій школі як неважливу.

Аналіз відповідей учителів свідчить, що 57 % вчителів уважають проектну діяльність важливою; 28% – необхідною; 15% опитаних негативно ставляться до впровадження проектної діяльності в початковій школі.

Отже, результати проведення констатувального експерименту дозволяють стверджувати, що 57% учителів початкової ланки вважають проектну діяльність важливою у формуванні особистості молодшого школяра, разом з тим тільки 41 % студентів поділяють таку точку зору.

Дані анкетування щодо готовності студентів та учителів до дослідницької роботи дозволяють стверджувати, що майже 60% опитаних майбутніх фахівців мають низький рівень сформованості дослідницьких умінь. Разом з тим, серед учителів низький рівень виявлено у 21 % респондентів.

За результатами педагогічного дослідження нами визначено рівні сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи (див. мал. 1).

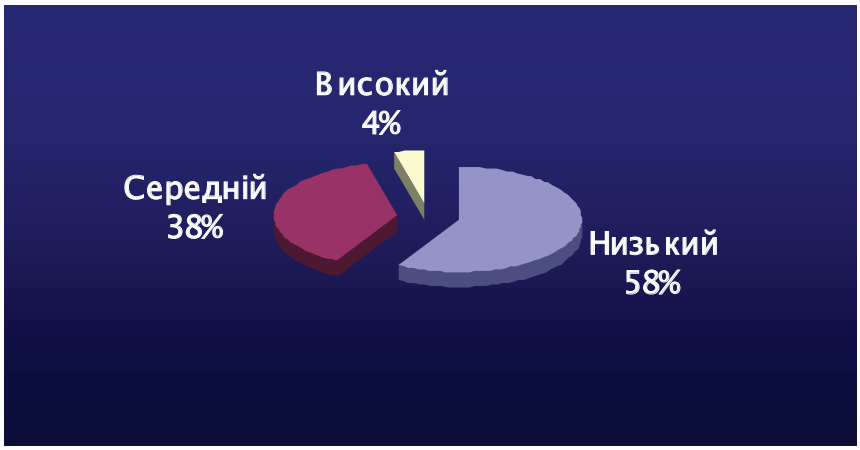

Мал. 1. Діаграма сформованості дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи

Таким чином, за результатами констатувального експерименту було виявлено, що низький рівень сформованості дослідницьких умінь спостерігається у більше половини респондентів (58 %). Основну причину такого стану готовності респонденти вбачають у недостатній підготовці до дослідницької діяльності під час навчання у вищому навчальному закладі. Зазначимо, що ефективне формування дослідницьких умінь можливе за умови перебудови змісту викладання фахових методик початкового навчання, посилення їхньої проблемності в контексті проектних технологій навчання. Разом з тим, широкі можливості формування навчальних умінь, узагальнених до рівня дослідницьких, ми вбачаємо у впроваджені спецкурсу «Технологія

проектування в початковій школі». Він може бути реалізований на початкових рівнях становлення особистості майбутніх учителів початкової школи, оскільки передбачає подання базових відомостей про проектну діяльність та засоби її реалізації у навчально-виховному процесі початкової школи.

Висновки. Отже, за результатами констатувального експерименту було виявлено, що низький рівень сформованості дослідницьких умінь спостерігається у більше половини респондентів (58 %), середній рівень визначено у 38 % студентів, на високому рівні сформовані дослідницькі уміння у 4 % опитуваних. Це зумовлює необхідність упровадження проектної діяльності в систему підготовки майбутніх учителів початкової школи, що сприятиме озброєнню студентів методологією і технологією дослідницької роботи, формуванню в них дослідницьких умінь для самостійного проведення наукових розвідок.

Перспективи подальших пошуків у напрямку дослідження вбачаємо у розкритті змісту і структури спецкурсу „Технологія проектування в початковій школі".

Список використаної літератури

1. *Балашова С.П. Формування дослідницьких умінь у студентів педагогічного коледжу в процесі вивчення природознавчих дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти" / С.П. Балашова. – К., 2000. – 27 с.*
2. *Деменнікова Т. Формування психолого-педагогічної готовності студентів до проектної діяльності майбутнього вчителя початкових класів / Тетяна Деменікова // Початкова школа. – 2010. – №11. – С. 1-4.*
3. *Державна національна програма „Освіта" („Україна XXI століття"). Режим доступу: http://oipopp.ed-sp.net/content/view/34/36/.*
4. *Онопрієнко О., Цимбалару А. Компетентнісно орієнтована освіта в дії: уроки для стійкого розвитку / О. Онопрієнко, А. Цимбалару // Початкова школа. – 2011. – №1. – С. 53-58.*
5. *Степанюк К.І. До питання структури дослідницьких умінь майбутніх учителів початкової школи // Вісник Черкаського університету. – 2010. – Серія педагогічні науки. – Вип. 189. – Ч. 1. – С. 110-114.*
6. *Фалько М.І. Формування дослідницьких умінь майбутніх учителів музики у вищих педагогічних закладах освіти: дис. … канд. пед. наук: 13.00.02 / М.І. Фалько. – К., 2005. – 229 с.*

Е.И. Степанюк
Бердянский государственный педагогический университет, Бердянск

ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ СФОРМИРОВАНОСТИ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ.

В статье рассматриваются уровни и критерии сформированости исследовательских умений будущих учителей начальной школы. Приведены результаты диагностики на этапе констатирующего эксперимента. Определены направления эффективного формирования исследовательских умений будущих учителей начальной школы в процессе проектной деятельности.

Ключевые слова: исследовательские умения, уровни и критерии сформированости исследовательских умений, проектная деятельность.

K.I. Stepanyuk
Berdyansk State Pedagogical University, Berdyansk

DIAGNOSTICS LEVEL OF FORMED RESEARCH SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL

The article deals with the levels and criteria of formed research skills of future teacher of primary school. The results of diagnosis at the stage of ascertaining experiment. The directions of the effective formed of research skills of future primary school teachers in the project activities.

Key words: research skills, levels and criteria of formed of research skills, project activity.